

תפיסת הבטחון בספרות התנאים

לאור פרשיית החוזרים מעורכי המלחמה וסוגיית קדושת הארץ

ידידיה צוקרמן

- א. הקדמה
- ב. החוזרים מעורכי המלחמה
- ג. פרשנות ימי הביניים
- ד. פרשנות התנאים
- ה. המקור השני – חזקה וכיבוש
- ו. לא ילמדו עוד מלחמה
- ז. סיכום

א. הקדמה

מאז ראשית הולדתו ידע עם הספר לאחוז גם בסיף. כבר העברי הראשון, אברהם, יוצא למבצע חילוץ לילי בראש 318 אנשיו, ומכריע קואליציה של חמישה מלכים. גם נכדו יעקב, אבי שנים-עשר השבטים, נגרר למלחמה בקבוצות כנעניות ויוצא ממנה שידו על העליונה¹. המסורת הצבאית הלאומית הולכת ונמשכת עם הפסקות קצרות במשך כל ימי הריבונות הישראלית על אדמתה, עד לדעיכתה לאחר מרד בר-כוכבא. ימי הגלות הארוכה של עם המנותק מארצו ומניהול חיים מדיניים מלאים יוצרים חלל הגותי בתחום הצבאי, כפי שכותב סטיוארט כהן²:

הפעילות הצבאית היתה אחד מתחומי הפעולה האנושיים ביחידים שמאז העת העתיקה לא זכו לשום תרומה משמעותית מצד היהודים. תרבויות אחרות יכולות להצביע על שרשרות אינטלקטואליות רציפות בתחום המחשבה הצבאית... לעומת מסורות עשירות אלה מצטיירות אלפיים השנה של התרבות היהודית כחלל מתמשך בכל הנוגע לענייני צבא... ענייני צבא נעדרים כמעט לחלוטין מן הקלאסיקה של הפילוסופיה, הפרשנות וההגות המשפטית במסורת היהודית.

אולם קשה להניח שבתרבות בה ההגות כה מפותחת ועשירה לא היו התייחסויות לתחום משמעותי ומרכזי בחיי האומה. ניתן להניח, כפי שכותב הרב אברהם יצחק קוק³, כאשר נדרש לשאלה הנוגעת לדיני מלחמה:

¹ ראה במדרש ילקוט שמעוני על התורה, פרשת וישלח, רמז קלג

² ס. כהן, ספרא וסייפא ומה שביניהם, בתוך: עיונים בתקומת ישראל כרך 15, עורכים: א. בראלי וג. כ"ץ, קריית שדה-בוקר תשס"ה, עמ' 239-274

³ הרב קוק, משפט כהן, ירושלים תרצ"ז, עמ' שטז

ואולי הוא מכלל משפטי המלוכה שהיו ודאי רבים ונמסרו באומה... וכל אלה ועוד כיוצא בהם הם שרידים שנשארו לנו ממשפטי המלוכה, שהם אינם על פי גדרי התורה של הלכות יחיד, ומהם גם כן דיני המלחמה.

נראה אפוא, ששרידים מעטים מהגות מקיפה, זעיר פה זעיר שם, נותרו לפליטה משובצים בחיבורים התנאיים ובתלמודים, במדרשי ההלכה והאגדה. דווקא כיום, בדור של תקומה ותחיה לאומית, שהמושגים הצבאיים אינם זרים לנו, בידינו להאיר באור חדש את אותם רסיסי הגות מעטים. מכיוון שהתחומים הללו נהירים ומוכרים לנו, אנחנו יכולים להבין את המקורות בהבנה חדשה ולמצוא בהם את מה שלא מצאו דורות ראשונים.

במחקר המודרני ישנן גישות שונות ביחס לתפיסת הבטחון, כאשר הגישות נעות על ציר בין הרחבה לצמצום⁴. איננו יכולים במסגרת עבודה זו להתיימר ולומר שאנו בוחנים מה היתה תפיסת הבטחון המשתקפת דרך הכתבים התנאיים, אולם בשורות הבאות נבחן שני מקורות תנאיים, וננסה לבחון מהי תפיסת הבטחון שעולה מהם ולאחר מכן ננסה להבין מה יסודה של השקפה זו.

ב. החוזרים מעורכי המלחמה

במהלך נאומו של משה לישראל לקראת הכניסה לארץ בספר דברים, הוא נוגע במספר סוגיות צבאיות ולאומיות, ביניהן ההערכות המעשיות לקראת יציאה למלחמה:

כי תצא למלחמה על איבך וראית סוס ורכב עם רב ממך לא תירא מהם כי ה' אלהיך עמך המעלך מארץ מצרים:

והיה כקרבכם אל המלחמה ונגש הכהן ודבר אל העם: ואמר אלהים שמע ישראל אתם קרבים היום למלחמה על איביכם אל ירד לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערכו מפניהם: כי ה' אלהיכם ההלך עמכם להלחם לכם עם איביכם להושיע אתכם:

ודברו השטרים אל העם לאמר מי האיש אשר בנה בית חדש ולא חנכו ילך וישב לביתו פן ימות במלחמה ואיש אחר יחננו: ומי האיש אשר נטע כרם ולא חללו ילך וישב לביתו פן ימות במלחמה ואיש אחר יחלנו: ומי האיש אשר ארש אשה ולא לקחה ילך וישב לביתו פן ימות במלחמה ואיש אחר יקחנה:

ויספו השטרים לדבר אל העם ואמרו מי האיש הירא וירד הללב ילך וישב לביתו ולא ימס את לבב אחיו כלבו: והיה ככלת השטרים לדבר אל העם ופקדו שרי צבאות בראש העם: (ספר דברים, פרק כ, א-ט)

מפשטי הכתובים נראה כי שלוש פעמים עומדים ומדברים אל העם היוצא למלחמה. בפעם הראשונה מדבר הכהן, ומעודד את העם בדברי חיזוק ואמונה. בפעם השניה מדברים השוטרים אל העם, ופונים לשלושה סוגי אנשים שילכו וישובו לביתם: מי שבנה בית ולא חנכו, נטע כרם ולא

⁴ Benjamin Miller, "The Concept of Security: Should it be Redefined?" Journal of Strategic Studies, Vol. 24, No. 2 (June 2001), pp. 13-42.

חיללו וארס אשה ולא לקחה. לאחר מכן, בפעם השלישית, פונים שוב השוטרים אל העם וקוראים לירא ולרך הלבב לשוב לביתו⁵.

לכל ארבעת השבים דין זהה, ועל פי המשנה הם לא חוזרים לביתם אלא נשארים לסייע בתפקידים תומכי לחימה⁶:

כל אלו שומעין דברי כהן מערכי מלחמה וחוזרין ומספקין מים ומזון ומתקנין את הדרכים (משנה סוטה ח, ב)

בהמשך ספר דברים (כד, ה) מתייחס משה לקריטריון נוסף לשחרור מהמלחמה:

כי יקח איש אשה חדשה לא יצא בצבא ולא יעבר עליו לכל דבר נקי יהיה לביתו שנה אחת ושמח את אשתו אשר לקח:

אמנם בפשט הכתובים נזכר רק מי שנשא אשה, אך חכמים במשנה לומדים שגם לנוטע כרם ולבונה בית דין דומה:

ואלו שאין זזין ממקומן. בנה בית וחנכו נטע כרם וחללו הנושא את ארוסתו... שנאמר (דברים כד): 'נקי יהיה לביתו שנה אחת'. 'לביתו זה ביתו, 'יהיה זה כרמו, 'ושמח את אשתו זו אשתו... אינן מספקין מים ומזון ואינן מתקנין את הדרכים. (משנה סוטה ח, ד)

ראינו אפוא שתי דרגות של שחרורים מתפקידי לחימה:

בדרגה הראשונה נמצאים הירא ורך הלבב והאנשים במצבי הביניים, אלו שהחלו תהליך של בניית בית, נטיעת כרם או ארוסי אשה ועוד לא סיימו אותו. הללו מגיעים לשדה המערכה ושם מופנים לתפקידים תומכי לחימה.

בדרגה השנייה נמצאים אלו אשר סיימו את תהליך נשיאת האשה, בניין הבית או נטיעת הכרם, והם פטורים מכל שרות צבאי למשך שנה.

ג. פרשנות ימי הביניים

מובן מדוע משחררים משדה הקרב את הירא ורך הלבב. לא מדובר בלוחם החושש לחייו בלבד, אלא בלוחם שהפחד ומצב הדחק הנפשי גורמים לו לבעיות תפקודיות:

וכולם היו צריכים להביא עדותם חוץ מן הירא ורך הלבב, שעדיו עמו. שמע קול הגפת תריסים ונבעת, קול צהלת סוסים ומרתת, קול ליעוז קרנים ונבהל, רואה שימוט סייפים ומים יורדים בין ברכיו. (ספרי דברים פרשת שופטים פיסקא קצב)

לוחם במצב כזה יתקשה מאוד להועיל בקרב, יהווה עול מעיק על חבריו, ואף עלול להזיק ליחידתו, מכיוון שהפחד במלחמה הוא כמחלה מידבקת⁷.

⁵ וכן היה בפועל, ראה: חשמונאים (מהד' פרנקל) א, ב, סח, שם שם ג, נד-נה, יוסיפון (מה' הומינר) פרק עשרים עמי פא.

⁶ ולפי זה מובן מדוע הם נדרשים להגיע לשטחי ההערכות ורק אח"כ משוחררים לתפקידם (מלבד הפירוש הנזכר, שהמטרה היא לטשטש את בושת היראים). ההגעה לספר מהווה חלק מההצטרפות לתמיכת הלחימה, גם טכנית וגם מורלית. להיות לצידם של הלוחמים ומתוך כך לחדד את תחושת המחוייבות שלהם ולהכניס מוטיבציה על חשיבות תפקידם.

אולם מדוע האנשים משתי הקבוצות האחרות, בעלי הבית הכרם והאשה, זוכים להקלה בשירות ואף לשחרור מוחלט?

פרשני ימי הביניים מבארים זאת בדרך אחת עיקרית, ובעצם מחברים בין שלושת הראשונים – מי שבנה בית ולא חנכו, נטע כרם ולא חיללו וארס אשה ולא לקחה – אל האחרון, הירא ורך הלבב.

לשיטתם, שלושת אלו נבחרו דווקא על ידי התורה מכיוון שהנסיבות גורמות להם לפחד, כפי שמנסח זאת רבי אברהם אבן-עזרא:

והטעם, כי לבו וכל תאותו לחנוך ביתו. והנה לבו לביתו לא למלחמה, על כן ינוס ויניס אחרים.⁷

דווקא שלושת התחומים האלו קרובים לליבו של אדם וישפיעו על תפקודו בשדה הקרב כפי שמסביר רבנו בחיי:

והנה הדברים האלה, הבית והכרם והאשה, הם חמדת בני אדם והם סיבה למשוך הלב ולהיות המחשבה טרודה בהם ונמצאו יוצאי המלחמה שאין לב אחד מהן במלחמה אלא בביתו או בכרמו או באשתו, ועל כן תצוה התורה שישובו לביתם שאין ליוצאי המלחמה תועלת בהם אלא נזק גדול.

אולם פרשנותם של חכמי ימי הביניים נתקלת בכמה קשיים. ראשית, הכתוב מפריד בפירוש בין הירא ורך הלבב לבין שלושת 'שכניו' בכך שהשטרים מדברים אליהם בשתי פעמים נפרדות ("ויספו השטרים לדבר אל העם...").

בנוסף, מהכרותנו עם לוחמים ועם פחדיהם העמוקים עדיין לא ברור לנו למה נבחרו דווקא אלו. וכי מי שהשאיר בבית עשרה ילדים ואשה אהובה חושש פחות ממי שהשאיר בבית אשה צעירה שזה עתה הכיר? ואם כל סיבת שחרורם היא הפחד שעלול להתעורר בהם, מה ראתה התורה להבדיל בין שני השלבים (מאורס ונשוי, בונה וחונך, נטע ומחלל)?

ולסיום, נראה שהתורה מחייבת אנשים אלו לשוב לביתם,⁸ ואם כל סיבת שובם היא הפחד שעלול להתעורר בהם, מדוע לא לתת להם אפשרות בחירה?

⁷ תז"ל מתייחסים לזה בהלכה הבאה: "בעקבם של עם מעמידים זקפים מלפניהם ואחריהם וכשילים של ברזל בידיהם, וכל המבקש לחזור הרשות בידם לקפח את שוקיו שתחילת נפילה ניסה" (ספרי דברים, שופטים קצח). תפקידם של הזקפים הוא לעצור את הפחדנים הראשונים מלברוח, כי הניסה של היחידים היא תחילתה של הנפילה והכשולן בשדה הקרב.

⁸ ובדרך זו ביאר גם רשב"ם: 'שיש נותן אל לבו כשהולך למלחמה ודואג שמא אין לי מזל לחנך את ביתי או את אשתי או את כרמי ולכך גרם מזלי ללכת עתה במלחמה ומתוך [כך] ירא למות'. וכן ביאר גם הרמב"ן: 'צוה על השלשה האלה לשוב, כי לבו על ביתו וכרמו ועל אשתו וינוס'. וייתכן שזו כוונת רש"י באמרו: 'ואיש אחר יחנכו. ודבר של עגמת נפש הוא זה', וכן רבי יוסף בכור שור: 'ואיש אחר יקחנה. או יחלל הכרם, או יחנך הבית, ועגמת נפש הוא, אך ייתכן גם שהם מתכוונים שלאיש כזה יש יותר מה להפסיד והמחיר שישלם במלחמה יהיה גבוה במיוחד, ולכן פוטרים אותו. פירושים על דרך הסוד מביאים כדרכם הרקאנטי ור' בחיי ולא נאריך בזה.

מדוע צריך הירא הגדרה מיוחדת הרי כולם יראים? ההבדל הוא סיבת הפחד. בעוד אלו יראים בגלל עניינם הירא ורך הלבב מפחד מעברות שבידו, כפי שכותב הרמב"ן: 'ויזהירו השטרים את היראים מעבירות שבידם. ולכך תלתה לו התורה לחזור על ביתו וכרמו ואשתו, לכסות על האחרים שחוזרין בשביל העבירות'.

⁹ כפי שדורשים חכמים "ילך וישוב לביתו. ילך וישמע דברי כהן מערכי המלחמה וחוזר. פן ימות במלחמה. אם אינו שומע לדברי כהן סוף שהוא מת במלחמה ואיש אחר יחנכו".

ד. פרשנות התנאים

בעוד פרשני ימי הביניים מעמידים בשורה אחת את כל פטורי המלחמה, שפטורים בגלל עניין פרטי¹⁰, הפרשנות התנאית מבדילה באופן ברור בין הירא ורך הלבב לבין כל השאר, כפי שדורשים במדרש ההלכה ב'ספרי':

ויספו השוטרים. למה נאמרו כל הדברים הללו? שלא יהו ערי ישראל נשמות (ספרי פרשת שופטים פיסקא מט)

על פי מדרש ההלכה התנאי, הסיבה לשחרור האנשים האלו מהמלחמה איננה פרטית, אלא לאומית, 'שלא יהיו ערי ישראל נשמות'. הם אינם משוחררים בגלל פחד או בגלל מחי גבוה במיוחד שהם עלולים לשלם, אלא מכיוון שהאומה זקוקה להם במקום אחר. רמז לגישה זו ניתן למצוא גם בהלכה המופיעה בתלמוד הירושלמי:

יכול הבונה בית בחוצה לארץ יהא חוזר? תלמוד לומר ולא חנכו. את שמצוה לחנכו. יצא זה שאינו מצוה לחנכו¹¹. (ירושלמי סוטה לו, א)

ההבחנה שעושה התלמוד הארצישראלי בין בית בארץ לבית בחו"ל מלמדנו שהסיבה איננה פחד או עגמת נפש אלא שימור היישוב בארץ והמשך גידולו. משורטטת כאן חזית נוספת, חזית העורף. ניהול המשק, יישוב הארץ ופיתוחה והדאגה לדור ההמשך חייבים להמשך גם בזמן מלחמה. המלחמה על הארץ והכיבוש אין בהם די, יש צורך בתהליך מתמשך של התנחלות, עוד בית ועוד עץ, בכדי לחזק את האחיזה בארץ¹².

זו הסיבה בגינה נבחרו דווקא הבונה בית, הנטע כרם והנושא אשה. משום שאלו מסמלים יותר מכל את הקביעות במקום, כפי שניתן לראות מעוד מקומות במקרא. כך כאשר ירמיהו הנביא שולח ספר לזקני הגולה ובו מורה להם להתיישב בגולה ולהאחז בה:

הרב יהודה זולדן מוכיח כי "במלחמת רשות הכהן חייב לעשות כן – להוכיח ולהחזיר את המשוחררים מעורכי המלחמה, ואילו במלחמת מצוה אין התורה מצווה כלל להוכיח ולהחזיר, אלא שאפשר לעשות כן אם המלך או ההנהגה חפצים בכך" (הנ"ל, מלכות יהודה וישראל, מרכז שפירא תשס"ב, עמ' 318; וראה לקמן הערה 12).

אולם אפשר להסביר גם כי התורה חוששת שישארו בשדה הקרב מלחץ חברתי, וברגע האמת יקרסו.

¹⁰ מעניין לראות שהפרשנות התנאית הנכתבת בימים בהם עם ישראל לוחם על ארצו מאופיינת במגמות לאומיות וריבוניות, ואילו פרשנות ימי הביניים הנכתבת בגלות מאופיינת יותר בראיה פרטית של נפש הלוחם ופחות בהקשר הלאומי.

¹¹ בדומה לזה בגמרא מנחות מד, א: 'הדר בפונדקי בא"י, והשוכר בית בח"ל - כל שלשים יום פטור מן המזוזה, מיכן ואילך חייב; אבל השוכר בית בא"י - עושה מזוזה לאלתר, משום יישוב דא"י'.

¹² לכאורה, הפירוש הזה לא מסתדר עם פשט הכתוב: 'פן ימות במלחמה ואיש אחר...'. שבמבט ראשון נראה שזה מדבר על מחיר כבד שהוא עלול לשלם או על הפחד שזה מחולל בו. ואכן בספרי מוצע הסבר אחר לפסוק זה, התואם את הפירוש שהבאנו למעלה, שאין זה טעם אלא אזהרה: 'פן ימות במלחמה. אם לא ישמע לדברי כהן לסוף הוא מת במלחמה'. (ספרי דברים, שופטים קצה) לפי הפירוש בספרי, התורה מדגישה שהשחרור איננו זכות הנתונה לבחירה, אלא משימה לכל דבר. ומכיוון שידוע כמה קשה ללוחם לעזוב את חבריו, צריכה התורה לאיים עליו (וראה לעיל הערה 9).

בְּנֵי בְּתִים וְשָׁבוּ וְנִטְעוּ גִּנּוֹת וְאָכְלוּ אֶת פְּרִיָן : קָחוּ נָשִׁים וְהוֹלִידוּ בָּנִים וּבָנוֹת וּקְחוּ לְבָנֵיכֶם נָשִׁים וְאֵת בָּנוֹתֵיכֶם תָּנוּ לְאֲנָשִׁים וְתִלְדְּנָה בָּנִים וּבָנוֹת וּרְבוּ שָׁם וְאַל תִּמְעָטוּ : (ירמיהו כט, ה-ו)

ירמיהו מזכיר בדבריו שלוש פעולות¹³ : בניית בתים, נטיעת גנות ונשיאת נשים. אלו כנראה שלושת מרכיבי היסוד של ההאחזות בארץ – דמוגרפיה, חקלאות והתיישבות.

ה. המקור השני – חזקה וכיבוש

מקור נוסף ממנו ניתן ללמוד על ערכה של ההתיישבות ביחס ללחימה ולצבא נמצא בדיני מצוות התלויות בארץ, בהגדרת האיזור הקדוש שחייב במצוות אלו :

כך מקובלני מרבן יוחנן בן זכאי, ששמע מרבו, ורבו מרבו... שקדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא... (בבלי חגיגה ג, ב)

חכמים מבחינים בין קידוש הארץ בימי יהושע, שקדושה זו היתה זמנית ופקעה מהארץ¹⁴, לבין הקדושה בימי שיבת ציון שהיא קדושה קבועה ונצחית. איזורים בארץ שנכבשו בימי יהושע אך לא יושבו שוב בימי שיבת ציון אינם חייבים באופן מובהק במצוות התלויות בארץ, כי קדושתם בטלה.

מה ההבדל בין אחיזת הארץ בימי יהושע לאחיזת הארץ בימי עזרא, שהראשונה תקפה לזמנה בלבד והשנייה תקפה לאורך זמן?

על כך עונה הרמב"ם ב"ד החזקה :

כל שהחזיקו עולי מצרים ונתקדש קדושה ראשונה כיון שגלו בטלו קדושתן, שקדושה ראשונה לפי שהיתה מפני הכיבוש בלבד קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבוא, כיון שעלו בני הגולה והחזיקו במקצת הארץ קדושה קדושה שנייה העומדת לעולם לשעתה ולעתיד לבוא... (הלכות תרומות א, ה)

ולמה אני אומר... לא קדשה לעתיד לבוא? ... מפני שהוא כבוש רבים וכיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכבוש... וכיון שעלה עזרא וקדשה לא קדשה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה ולפיכך כל מקום שהחזיקו בה עולי בבל ונתקדש בקדושת עזרא השנייה הוא מקודש היום ואף על פי שנלקח הארץ ממנו... (הלכות בית הבחירה ו, טז)

הקדושה שישראל מחילים בארץ על ידי היא כיבוש היא קדושה על תנאי, שמכיוון שחלה בכח היא תלויה בכח, ולכן מסתלקת ברגע שהארץ נכבשת על ידי אחר. לעומת זאת, כאשר כובשים את הארץ לא בדרך מהירה של מלחמה, אלא בכיבוש איטי של הפרחת השממה, של פיתוח הארץ, קשר זה לא מסתלק בקלות¹⁵.

¹³ על דרך השלילה נזכרות פעולות אלו בתוך הקללות בספר דברים, ונראה שמשם מתכתב עם הציווי שאמר בפרשת משפטים : "אִשָּׁה תִּאָרֵשׁ וְאִישׁ אַחֵר יִשְׁגַּלְנָה בֵּית תִּבְנָה וְלֹא תִשָּׁב בּוֹ כָּרֶם תִּטַּע וְלֹא תִחַלְלֵנוּ" (דברים כח, ל).

¹⁴ להוציא את ירושלים. ראה : משנה עדיות ח, ו ; משנה מגילה א, יא.

¹⁵ פרשנות אחרת אך ברוח דומה כתב רבי יוסף-טוב ליפמן הלוי הלר בפירושו על המשנה שם (יתוספות יום-טוב) עדיות ח, ו) :

ו. לא ילמדו עוד מלחמה

משני המקורות שהבאנו לעיל ניכר שתפסית הבטחון של התנאים היתה מרחיבה. גם משימות התיישבותיות ודמוגרפיות נחשבו שוות ערך למשימות בטחוניות וצבאיות. נראה לי שהמניע לתפיסה זו הוא מניע ערכי. התפיסה האידיאולוגית של התנאים ביחס למלחמה, הולידה את ההרחבה הזו.

המשנה במסכת שבת מזכירה כבדרך אגב מחלוקת מהותית ביחס הערכי לכלי נשק:

לא יצא האיש לא בסייף ולא בקשת, ולא בתריס, ולא באלה, ולא ברומח, ואם יצא - חייב חטאת.

רבי אליעזר אומר: תכשיטין הן לו,

וחכמים אומרים: אינן אלא לגנאי, שנאמר: 'וכתתו חרבותם לאתים וחניתותיהם למזמרות ולא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה'. (בבלי שבת סג, א) תניא, אמרו לו לרבי אליעזר: וכי מאחר דתכשיטין הן לו, מפני מה הן בטלין לימות המשיח?

אמר להן: לפי שאינן צריכין, שנאמר 'לא ישא גוי אל גוי חרב' [...]

ואיכא דאמרי, אמרו לו לרבי אליעזר: וכי מאחר דתכשיטין הן לו, מפני מה הן בטלין לימות המשיח?

אמר להן: אף לימות המשיח אינן בטלין. (שם)

רוב התנאים רואים את כלי הנשק, וכן את המלחמה, כאמצעי הנועד לאפשר חיים שלווים. זהו אמצעי אכזרי שאיננו ששים להשתמש בו, אך במצב הנוכחי של העולם אין לנו ברירה אלא לאחוז בו. אך כל זמן שמשתמשים בחרב יש לזכור שהיא רק אמצעי ולא מטרה. בעיני חכמים האחיזה בחרב איננה אופיינית לישראל, אלא שייכת לעמים אחרים: 'והידיים ידי עשו - אין לך מלחמה שנוצחת שאין בה מזרעו של עשו' (בבלי גיטין נז, ב). על כן גם בימי מלחמה ממשיכים לחזק את העניינים הקרובים יותר אל התכלית - הקמת משפחות, נטיעת כרמים ובניין בתים. ולכן גם רואים בעניינים אלו משמעותיים יותר ביצירת הקשר אל הארץ, מכיוון שהם אלו שיוצרים את הקשר הממשי, ואילו המלחמה והכיבוש רק יוצרים תנאים המאפשרים נטיעה ובניין.

ז. סיכום

רצינו לבחון את תפיסת הבטחון בספרות התנאית. משני המקורות שבחנו עלה שתפיסת הבטחון מכילה גם התיישבות, חקלאות וחוסן משפחתי ונותנת להם משקל שקול לפעולות מלחמתיות.

"...ואיני יודע מה כח חזקה גדול מכח כבוש? ולמה לא נאמר בחזקה גם כן משנלקח הארץ מידינו בטלה חזקה? ותו בראשונה שנתקדשה בכבוש וכי לא היה שם חזקה, אטו מי עדיפא חזקה בלא כבוש מחזקה עם כבוש? ... ונראה לי לתרץ דסבירא ליה דכבוש נכרים אתא ומבטל כבוש ישראל. מה שאין כן בחזקה שהחזיקו מיד מלך פרס שנתן להם רשיון להחזיק בה לא אתא כיבוש ומבטל לחזקה שהיתה מדעת הנותן".

לדבריו, קניין שנעשה בכח מתבטל בכח, אולם קניין שנעשה בהסכמה לא יכול להתבטל בכיבוש, אלא בהסכמה בלבד.

מסתבר שהסיבות להרחבת התפיסה הן סיבות אידיאולוגיות וערכיות, הרואות במלחמה אמצעי בלבד, ובנטיעה ובניין מטרה. וכמו בתורה הצבאית, 'המשימה לאור המטרה' והצבאיות משרתת את קיום החיים ולא להיפך.